

Емилия Дворянова:

Музиката, философията и изобразителното изкуство са лупите, през които виждам живота и творчеството си

Емилия Дворянова е една от най-известните и четени български писателки през последното десетилетие. Дамата на българската литература е дипломиран музикант и доктор по философия. Работи като университетски преподавател в Нов български университет. Романите ѝ се отличават със своеобразен стил, синтезиращ музика, словесна тъкан и религиозна философия.

Г-жо Дворянова, Вие сте завършила музикално училище със специалност пиано и философия в Софийския университет, „Св. Климент Охридски“, но сте преди всичко едно от известните имена на съвременната българска литература. Всички Ваши произведения се отличават с един специфичен стил на синтез на музика, словесна тъкан и религиозна философия. Синтезът е една от идеите на модерното изкуство. Кажете повече за този синтез във вашите произведения.

Да, понякога човек е предопределен от биографията си. Когато на шест години родителите са те поставили пред пианото, на деветнайсет си се омъжила за художник и цялата ти младост е минала сред картини, вероятно и собствената „картина на света“ придобива измеренията на изкуство, изкусност, става някак естетически изкусителна. Не съм си поставяла за цел да постигам подобен синтез, за мен този начин на писане е вътрешно „естествен“, не е преднамерен. Музиката, философията, бих

прибавила и изобразителното изкуство са онези точки на отгласване, които ми позволяват да събирам „формата на живота“. Някак не мога да си представя съществуването без тези „лупи“. През тях се виждат тънките, деликатни нюанси, от които животът се състои... струва ми се работата на изкуството е да вижда точно това, сякаш незабележимото с просто око. Имам желание за „цвят“ и форма в писането. Не мога да се спася от „чуването“ на словото, на фразите като глас и ритъм, с който гласът звучи. А теории по повод „синтеза на изкуствата“ има много

– бих казала, че всички са верни. Но не правят изкуство.

Написала сте първия си роман едва на 16 годишна възраст. Какво е за Вас правенето на литература – професия, призвание, необходимост?

Струва ми се, че в началото е било усет за призвание или желание за призвание, всеки вероятно има подобни усещания в по-ранна възраст. Това може да е и пълна илюзия, разбира се. После се превръща в необходимост, ако човек се чувства достатъчно упорит или обсебен от желанието... И накрая стигаш до професионализма – и в добрия, и в лошия смисъл на думата – някакво „естество“ на живеенето, от което не можеш вече да се откъснеш. Всъщност хората влагат различен смисъл в думата „професионализъм“. За мен тя означава свобода да играеш в един „материал“, който чувстваш вече овладян до голяма степен.

В една дискусия за женското писане споменавате, че специфичността на

Вашия стил се дължи най-вече на езика, с който пишете своите произведения. Бихте ли казала за какъв език става дума?

Да, помня, това беше много бурна дискусия, на която всеки си говореше на своя език и със своя „речник“ на обясненията. Не съм сигурна дали се разбирахме. Беше забавно, както впрочем всяка дискусия. Струва ми се, исках да кажа, че това дали едно писане може да се нарече „женско“ не се определя от темите, сюжетите или посланията на даден текст, те могат да са просто следване на модите на времето. Ако определен тип чувствителност не е „кодирана“ на стилистично и езиково равнище, т.е. там, където контролът е почти невъзможен, нещата са твърде преднамерени и измислени. И точно защото става въпрос за много тънки нюанси на езика и разгръщането на стила, трудно поддаващи се на дефиниция, понятието „женско писане“ не успя да проработи, поне на мен ми се струва така. Сякаш чрез него се прави опит да се улови нещо неуловимо, невъзможно за посочване, и така самото понятие остава твърде „мистично“. Със сигурност чрез него се изразява различна от обичайната чувствителност в отношението към словото, както и силна връзка между тяло и слово, но когато се описва тази „различност“, нещата стават мъгляви. И отново се стига до „идеологиите“ на писането, а не това е определящо. Затова съм забелязала, че в опита за обяснение обикновено се прибегва до примери, а значи по-скоро до интуиции.

Преведена сте на няколко езика. Какво мислите за превода на художествено произведение?

Преводът, както и писането, е някаква „дарба“. Да си добър преводач е също-

то като да си добър пианист или цигулар. Разполагаш с партитура, на която трябва да дадеш пореден живот. Това е изключителна отговорност, изисква себеотдаване и смирение. Малко са добрите преводачи, които умеят да чуят гласа, който говори в една книга и да му позволят да говори такъв, какъвто е. Мари Врина ми е разказвала, че когато превежда мои книги, буквално ги „пее“. Чете на глас и търси музикалното произведение, което смята, че изразява текста. Възхищавам се и изпитвам респект към това изкуство. И вярвам в „преводимостта“ дори и на най-сложния текст. Както и че преводът може да убие едно произведение.

Каква е днешната литературна ситуация в България? Има ли разоряване на почерците?

Разоряване на почерците със сигурност има – за разлика от тоталитарните времена, днес в България има всичко, за щастие. Всеки осъществява своята представа за литература и литературност. И всеки я отстоява, както умее. Ситуацията не е много по-различна, отколкото във всяка друга европейска страна. И както навсякъде, критериите за това що е литература и дали всеки текст (книга) може да претендира за „участие“ в това поле, са напълно размити. Живеем във време без йерархии на ценностите. Това може да е добро или зло – не се наемам да съдя. Поради тази причина би било пресилено да твърдя, че следя и мога да обхвана литературния процес в България, в голяма част от проявите му той не ми е интересен, но същото мога да кажа и за случващото се в литературата въобще. Масовата култура е проникнала навсякъде, литературният живот днес е подчинен на „правила“, които нямат много общо с литературата, поне както аз я разбирам. Но пък за радост, никой не вменява на писателя задължението да „подрежда“ и анализира литературното поле. Това е работа на критиците. Аз предпочитам просто да чета хубави книги.

Да поговорим за „жанровете“ поезия-проза. При Вас става въпрос по-скоро за тяхното сдружаване, отколкото опозициониране?

Да, така е, предполагам, че идва от музиката, от „чуването“ на текста. Но не

само при мен е така, скоро прочетох „Вълните“ на Вирджиния Улф във великолепния превод на Иглика Василева – кой би твърдял, че това е „проза“? Човек отваря книгата където и да е, чете една страница, един параграф... свършена поезия. Така е и при Пруст, при Томас Бернхард – огромни езикови конструкции, в които се чува пулса на мисълта... и този „пулс“ е водещ, той поражда смисъла и формата на фразата.

В други интервюта споделяте, че автори като Жан Жьоне и Марсел Пруст имат женски почерк. Може ли според Вас писането да бъде обусловено от пола?

Аз бих питала – възможно ли е писането да не е обусловено и от пола? Някакво абстрактно писане на абстрактен субект? Може би, ако е чиста теория... Но литературата е съвсем друго нещо, в нея словото говори, то излиза през тяло. А абстрактни тела не съществуват, тялото е живо, конкретно, чувствено и чувствително. Ако то не присъства в литературното произведение, става дума за някаква „умна“ измислица. Но не съм сигурна дали „пол“ е точната дума, твърде ограничаваща е. По-скоро става дума наистина за характерна чувственост-чувствителност, не винаги свързана с биологичния пол, която се явява „несъзнавано“ на текста и до голяма степен го определя.

Излезе последната Ви книга „Концерт за изречение“, която отново засвидетелства един интересен факт – че прозата Ви, сякаш е поезия, композира фразите подобно музика. Бихте ли казала нещо повече за това музициране?

Тази книга наистина беше опит да стигна до край, да „изпробвам“ една граница, която винаги ми се е искало да пробия, да пренеса музикално произведение (в случая „Шакона“ на Бах) в слово. Формата ми даде огромна свобода, всъщност винаги съм знаела, че задаването на правило в езиковия поток е онова, което прави литературното произведение. Самоограничението. А правилото в случая беше „музикално“. Никога не се бях чувствала по-свободна в писането. Може да звучи парадоксално: правило, самоограничение и свобода, но е точно така... Преживяването беше невероятно – имаше моменти, в които пишех по партитурата, следвах графика, динамиката... естествено, това не е самоцел, книгата все пак се опитва да изговори „музикално-еротическото“. Не намерих по-добър път от този.

Вие сте автор и на философско изследване върху религията „Естетическата същност на християнството“. Какво е Вашето определение за Бог и божеството?

Не, не се наемам да направя такова нещо. Аз все пак съм се занимавала с философия, знам границите на разума, а надявам се, че вече съм наясно и със собствените граници. Бог не се „определя“, живее се.

Да очакваме ли скоро нови писателски проекти на Емилия Дворянова и какви?

Преди години дъщеря ми залепи на вратата на стаята ми стикер, на който е написано: „Пиша, следователно съществувам“. И сега си стои там. Тъй че, щом съм жива, сигурно ще има и още думи.

Димана Иванова

ЕМИЛИЯ ДВОРЯНОВА

е родена в София през 1958 г. Завършила е Софийската музикална гимназия „Любомир Попков“ със специалност пиано. След това завършва философия в СУ „Св. Климент Охридски“. Доктор е по философия. Издадени книги: „Естетическата същност на християнството“ – 1992 г., Университетско издателство „Св. Климент Охридски“; „Къщата“ (роман) – 1993 г.; „Passion или смъртта на Алиса“ (роман) 1995 г., издаден във Франция 2006 г. изд. Féderop; „La Velata“ – 1998 г.; „Госпожа Г.“ (роман) – 2001 г.; „Земните градини на Богородица“ – 2006 г.; „Концерт за изречение (опити върху музикално-еротическото)“ – 2008 г. Получила е Награда за литература „Огнище“ 1996 г. за романа „Passion или смъртта на Алиса“; Национална награда за литература на Министерството на културата „Христо Г. Данов“ 2007 г. за романа „Земните градини на Богородица“. Книгите на Дворянова са преведени на френски, немски, полски, унгарски.

Концерт за изречение I

... „Амати“ е, защото звукът е засебен, заглушено обърнат навътре и с онази особена патина, която „е“-струната никога не излъчва, освен ако не е на „Амати“ и този трилер би звучал сребристо вместо да се гмурка в матова белота, кремаво дантелен, сякаш изпълнен на „d“... но спокойно би могло да е „Гуарнери“, ако мекотата на „а“ е подвеждаща и се дължи на магята на пръстите му след като той така сладострастно извлича тона като да гали... толкова хубаво беше, божествено..., а на „Гуарнери“ щеше да искри и да бъде светло синьо..., но аз така и не успях да разбера каква е цигулката, само защото закъснях с 15 минути и той побесня, дори не благоволи да ми отговори на въпроса, при това без нищо да подозира... ако подозираше бих разбрала яростта му и нямаше въобще да го питам – „Амати“ или „Гуарнери“? – още повече не беше време за въпроси и залата съвсем притихнало мълчеше, очакваше... само нашите стъпки проскърцаха, когато звукът бликна от струната и онзи мотив ме изтръгна, от мен самата ме изтръгна, а после, когато се преля в долния регистър... като че струни бяха опнати в мен, толкова нежно ме галеше, не съм преживявала никога това и аз ще му кажа: – не искам да продължава така, вече не понасям грубостта, студенината, ръката, която е положил на облегалката до мен и трябва да се дръпна в другия край, за да не го докосвам, но там е наклонил главата си някакъв ужасно висок мъж и не виждам... ще изтъпя, а когато свърши концерта просто ще си призная... бих се хванала на бас, че е „Амати“, но ще ме пита – на колко? – и ще се подиграва, освен това как можа да си позволи – да го попитам съвсем нежно, защото все пак освен че сме съпрузи бихме могли да сме приятели: „Амати“ или „Гуарнери“? и да не отвърне нищо, присвивайки очи в онзи най-сърдит жест, единствено защото съм закъснела след като има толкова сняг, отвсякъде се е затрупало, но той не подозира откъде идвам, а се добрахме с колата едва-едва, по пътя нищо не се виждаше и снежинките хвърчаха като луди в пелена, тимпанът

закъснях с една частица от секундата, но обоят се усети и влезе – няма гаф – все пак колата едва не затъна и се пързаяше ужасно... той как ли се е върнал обратно, дали въобще е успял след като ме остави на ъгъла, а снегът все тъй продължава да засипва и си представям да бях останала там, в подножието на планината да ни затрупа двамата, дори концерта бих пропуснала и заменила завинаги с камината, която гореше и дървата пръскаха искри като пламнали снежинки, в които бих изгоряла, защото ръцете му... този човек има гениални пръсти, как пипа само и какво туше, като да е уловил душичката на цигулката, плъзга се в нея така, че дори забравяш да мислиш за виртуозността – все пак „Амати“ или „Гуарнери“? – толкова мразя някой да не ми отговаря, но няма да позволя да ми провали концерта, трябва само да се спася от неприятното чувство, че е до мен и излъчва гняв – нима и музиката не може да го смири, излъчва гняв, а уж е цигулар и би трябвало да усеща душичката, да се размеква, но няма да ме засегне и щом свърши ще му кажа – признанието е най-добро, за да има поне за какво да се гневи след като той все пак ме докара навреме, поне миг преди началото, за да нямам неприятности, и дори не успяхме да се целунем... захлопнах вратата на колата и тичах... – скръбно ми е от това, сякаш без целувката съм потънала в неочаквана пауза, заредена със звук тишина и не мога да изляза оттам, а сега следва тази тема, която винаги обсебва с тъга и той така я разля, взе я широко като да прегърна целия оркестър, направо го всмука в своя звук, уж матов, но навсякъде проникващ, проникна ме и никога не съм преживявала това, ръцете му докосват едва-едва, без никакво усилие, без никакво насилие, като магия, в която вълните се следват една след една..., а пицикатите се отдръпнаха отгоре, покатериха се и тук музикалната вълна сякаш секва – кои каденци ще изсвири?... разбира се тези, неговите, в тях музиката тъй постепенно набъбва, набъбва до онова тремоло, след което успя да изчака фразата

в невероятно премерена пауза, за да я подеме сякаш я извлича от мене самата, Боже мой, какъв усет за кульминацията, разтърсва ме цялата... – не, не съм преживявала такова сливане в края на последния акорд, отвъд който няма край и просто следва Andante-то... щастлива съм, че чувам това, щастлива съм и ще му призная, направо ще му кажа, че обичам друг и трябва да се разделим, защото не мога да живея и в кожата си още нося неговия мирис... сега вече всичко се размекна, като че въздухът се усмири и в това продължително звучене пръстите тръпнат, едва докосвайки струните в нежно вибрато... сякаш завинаги ще отзвучи, заедно с кларнета ще се сниши в най-дълбокия стон, но аз знам как ще бъде събуден от флейтата – Боже, колко е хубаво! защо ли трябва да страдам, а просто не му разкажа как огънат стене в камината и разпръсква светлина, чиито топли отблясъци прегръщаха моето тяло и в душата ми просветля, дори сега, само когато помисля за това вълните се стичат, после отново поемат нагоре – как взе този флажолет, не само него, цялата поредица флажолети се нанизаха във въздуха и почти зримо остават кацнали върху невидими нишки в пространството – каква е тази цигулка, тези ръце! – „Амати“ или „Гуарнери“? – без значение, ще разбера, дори може би в програмата пише, но нямаше време и когато влязохме вътре светлините вече бяха угаснали и всички очакваха първия тон... не, не искам да свършва, тимпаните скоро ще възвестят края с онова угасващо тремоло и върху „а“, после върху „е“ ще зазвучат последните трели... – трябва да е „Амати“, и все пак „а“-струната не носи този тембър, най-специфичния, който винаги гали и сякаш повлича надолу... значи може би е „Гуарнери“... и тъй ми се иска да плача, защото всичко се свърши и хората вече беснеят, френетично плясат, но аз искам да върна времето отново назад, отново и пак... какъв ли бис сега ще изсвири...
...бис... бис...

**Из романа на Емилия Дворянова
„Концерт за изречение“**